

[ח. אלה החוקים]

סלוק לעצרת לאלעזר

אלה החוקים / אשר הם ניתנו משחקים / בקולות וברקים
דברים עתיקים / מדבש מתוקים / בשבעים לשון נחקקים
על לוחות חקוקים / חיים מחושקים / מליאים ולא ריקים
ליווית חן וענקים / מזן אל זן מפיקים / חאט ואשמה מנקים
חמאה וחלב מיניקים / זיו פנים מבהיקים / ישרים וטובים וצדיקים
קרובים ולא רחוקים / חלב לפגי יונקים / דבש לחיד דביקים
נשמעים מיחד ממתקים / עץ חיים היא למחזיקים

וכדברו בפרהיסייה מראש סיני / בלשון מצרית אנכי יי

1 הם: לדעת מ' זולאי תיבה זו מיותרת, כנראה משום המקצב. בקולות וברקים: על שום שמ' יט, טז. 2 דברים עתיקים: דברי התורה שקדמו לעולם, והלשון על פי דה"א ד, כב. מדבש מתוקים: על פי תה' יט, יא. בשבעים... נחקקים: דברי התורה נחקקו על האבנים, כשישראל עברו את הירדן, בשבעים לשון; ראה: דב' כז, ב-ג; יהושע ח, לב. והשווה: 'ר' יהודה אומ' על גבי המזבח כתבוה (את התורה)... כיצד, כיירוהו וסיידוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון' (תוספתא סוטה ח, ו-ז, עמ' 205); אך אפשר שהכוונה לקול הדיברות שנחלק לשבעים לשון. השווה: "וכל העם רואים את הקולות" (שמ"כ, יד)... אמר רבי יוחנן, היה הקול יוצא ונחלק לשבעה קולות, ומשבעה קולות לשבעים לשון, כדי שישמעו כל האומות' (תנחומא שמות כה). 3 חיים מחושקים: עטופים וסבובים (כלומר: מלאים) בחיים וברצון. מליאים ולא ריקים: השווה: "כי לא דבר רק הוא מכס" (דב' לב, מז), אין לך דבר ריקם בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא' (ספרי דברים שלו, עמ' 385), וראה גם: "כי לא דבר רק הוא מכס", ואם רק הוא - מכס, שאין אתם יודעים לדרוש' (בר"ר א, יד, עמ' 12). 4 ליווית חן וענקים: על פי מש' א, ט, ונדרש על התורה במקורות רבים. מזן... מפיקים: על פי תה' קמד, יג. חאט: חטא. 5 חמאה וחלב מיניקים: הציור על שום 'וינקו... חמאת בקר וחלב צאן' (דב' לב, יג-יד), 'שדברי תורה נמשלין ביין ובחלב' (סדר אליהו זוטא יג, עמ' 195, והשווה גם במובא לשורה הבאה). זיו... מבהיקים: ש'חכמת אדם תאיר פניו' (קה' ח, א), וללשון השווה גם: 'כל ימיו עוסק בתורה... והיה זיו פניו מבהיק' (תנ"ב הוספה לפרשת חוקת א, דף סו). ישרים... וצדיקים: על שום נחמ' ט, יג. 6 קרובים ולא רחוקים: על שום 'כי המצוה הזאת... ולא רחקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאד' (דב' ל, יא-יד). חלב... דביקים: דברי התורה הם כחלב ליונקים וכדבש לחך לדבקים בהם, והשווה: 'בחמשה דברים נמשלה התורה, במים ובין ובדבש ובחלב ובשמן... בדבש ובחלב מנין, "דבש וחלב תחת לשונך" (שה"ש ד, יא) ("ד"ר ז, ג, והשווה שהש"ר ד, יא). 7 נשמעים... ממתקים: נשמעים מפי הקב"ה, שנאמר בו 'חכו ממתקים' (שה"ש ה, טז, וראה מדרשו על מתן תורה בשהש"ר ו, ג). עץ... למחזיקים: מש' ג, יח. 8 בפרהיסייה: השווה: 'נתנה תורה... פרהסיא במקום הפקר, וכל הרוצה לקבל יבא ויקבל' (מכילתא יתרו, מסכתא דבחדש א, עמ' 205). בלשון מצרית אנכי: השווה: 'מהו אנכי, לשון מצרי הוא' (פסדר"כ בחדש השלישי כד, עמ' 223).

- הרים נזלו מפני יי / כרמל ותבור וחרמון נעשו גניי / כי נתגאו לפני יי
 10 ועלה וניתעלה הר סיני / ומרחוק סקרוהו המוני / ובאצבע נמו זה סיני
 ובשמחה וירד יי על הר סיני / לגלות לעניו צפונות ליפניי
 ששה בכתב בהגא עיניי / וששה בהלכות שינוניי
 זה ספר תולדות אדם וכל איתניי / ויצאת מצרים גאולת בניי
 וקורבנות תורת כהניי / וחומש פיקודי מנייניי
 15 ומשנה תורת יי / וספר עוצי ירא יי
 להודיע סכם לווייתן ובהימות סעודת מזומניי
 ערך זרעים ללמד נבוניי / וסדר מועד לבוגן תחכמוניי
 וסיפוק נשים איך לטהר במחניי / ומשפט נזיקים להודיע דיניי
 ואזהרת קדשים לשמיע נבוניי / ותורת טהרות ועיסקי עינייניי
 20 ואז האמינו אמוני / כי הלכה למשה מסיני
 ונהגו לשנות גדוליי וקטניי / ומשה קיבל תורה מסיני

9 הרים נזלו מפני יי: שופ' ה, ה. כרמל... נתגאו: השווה: 'כיון שביקש הקב"ה ליתן תורה לישראל, בא כרמל מאספמיא, ותבור מבית אליס... זה אומר נקראתי הר תבור, עלי נאה שתשרה שכניה... וזה אומר אני נקראתי הר הכרמל, עלי נאה שתשרה שכניה... אמר הקב"ה, כבר נפסלתם לפני בגבהות שיש בכם, כולכם פסולים לפני' (מדרש תהלים סח, ט, עמ' 318, וראה דרשה זו בצירוף חרמון ביל"ש יתרו רמז רפז). 10 ועלה... סיני: השווה: "ושפל רוח יתמך כבוד" (מש' כט, כג), זה סיני שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך, ועל ידי כך תמך הקב"ה כבודו עליו ונתנה עליו התורה וזכה לכל הכבוד הזה' (במ"ר יג, ג). ומרחוק סקרוהו... זה סיני: וישראל התבוננו מרחוק בהר שהוגבה, והורו עליו באצבע ואמרו 'זה סיני' (שופ' ה, תה' סח, ט); ומקור הדברים לא נמצא (למקבילות פייטניות ראה זולאי, הלל ושמאי אחים, עמ' 66). 11 וירד... הר סיני: שמ' יט, כ. לעניו: למשה. צפונות ליפניי: את סודות התורה הצפונים לפני ולפנים. 12 ששה בכתב: חמשת חומשי תורה וספר איוב המפורטים בהמשך ניתנו בכתב; והשווה: 'משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב' (בבלי ב"ב יד ע"ב). בהגא עיניי: ובהם ענייני הפרשות שיש להגות בהם. וששה בהלכות שינוניי: ושישה סדרי משנה ובהם ההלכות שיש לשון; ומכאן ואילך נמנות שתי השיטות. 13 זה... אדם: כינוי לספר בראשית, על שום בר' ה, א. וכל איתניי: וכל האבות. ויצאת... בניי: וספר שמות שבו מסופר על יציאת מצרים וגאולת ישראל. 14 וקורבנות... כהניי: וספר ויקרא, 'תורת כהנים'. וחומש... מנייניי: וספר במדבר, המכונה 'חומש הפקודים'. 15 ומשנה תורת יי: וספר דברים, 'משנה תורה'. וספר עוצי ירא יי: וספר איוב שהיה מאריך עוז והיה ירא ה' (איוב א, א). 16 להודיע... מזומניי: ספר איוב ניתן כדי להודיע את גודל וערך ('סכם') הליותן והבהמות (המתוארים בפרקים מ-מא) המזומנים לסעודת הצדיקים לעתיד לבוא. 17 ערך: סדר; ומכאן נמנים שישה סדרי משנה. נבוניי: את ישראל. לבוגן תחכמוניי: ללמד את חכמי ישראל. 18 וסיפוק נשים: רמז לסדר נשים, ו'סיפוק' הוא או לשון ספק (כלומר: הסדר המיישב את כל הספקות שבענייני נשים) או לשון חיבור וקישור (קיבוץ ההלכות בענייני נשים; על פי מ' זולאי וכן ילון, ממדרשות למקראות, עמ' 1-2). איך לטהר: איך להכשיר לגישואין. 19 לשמיע: כמו: להשמיע, אך אולי יש לנקד: לשמיע. 20 אמוני: ישראל. הלכה למשה מסיני: שימוש מיוחד בביטוי הרווח, ומשמעו כאן: כי כל ההלכות שבתורה שבעל פה ניתנו למשה מסיני. 21 ונהגו לשנות: נראה שיש כאן רמז למנהג של אמירת פרקי אבות. ומשה... מסיני: אבות א, א, וצ"ל: משה.

וְאִזְ קָרַן מֵרֵאִיתוֹ / כְּמִלְאֲכֵי שְׁרֵת דְּמוּתוֹ / כְּגִיבֵרֵי כּוֹחַ גְּבוּרָתוֹ
 כְּאֶרְזוֹ גְבוּהַ קוֹמָתוֹ / בְּעִלּוֹתוֹ וִירִידָתוֹ
 וְכָל חֲכָמִים לְמָדוֹ מִחֲכָמָתוֹ / וְכָל הַנְּבִיאִים מִנְּבוּאָתוֹ
 כִּי עַל שְׁלוּשָׁה נִתֵּן יַחֲדָתוֹ / עַל עֲמּוֹ וְעֵדָתוֹ
 25 וְעַל מִשְׁפָּט צְדָקָתוֹ / וְעַל חֻקֵּי תוֹרָתוֹ
 לְכֵן מִסְרָה לִיהוֹשֻׁעַ בְּמוֹתוֹ

כִּי אֲלֵפִים הָיְתָה בְּמִצְפּוֹנִים / מִתַּעֲלָסֶת בִּיכְנָף רִנָּנִים
 מִשְׁחָקֶת בְּחִבּוּן עוֹז מְעוֹנִים / בְּסִתְרֵי שְׂדֵי וּבְצֵל רַעְנָנִים
 30 וּכְנִתְחַתָּנָה נְזִלוֹ גְּבֻנֹנִים / וְעַל פִּיהָ הָיוּ נֹסְקִים וְחוֹנִים
 כְּבוּדָה בַּת מֶלֶךְ יִקְרָה מִפְּנִינִים / כְּבִתּוּלָה מוֹצֵנֶעֶת לִפְנֵים
 וּמִפְּנִיָּה נִיקְרַע יֶרֶדוֹ וְעֶבְרוֹ בָּנִים / וְעוֹשָׁה קָרֵב מִשְׁרֵת בְּמַעוֹנִים
 אֵף הוּא בְּמוֹתוֹ מִסְרָה לְזִקְיָנִים

כִּי כֶּאֱנָן הִסְהֵר / מִזֶּג בַּל יִחְסֹר / נִידְמָה בָּהּ כָּל נָגִיד וְשֵׁר

22 קרן מראיתו: 'קרן עור פניו' של משה (שמ' לד, כט-ל). כמלאכי שרת: השווה: 'משה שעלה למרום והיה כמלאכי השרת' (תנחומא ואתחנן ו). כגיברי כוח: כמו המלאכים, והכינוי על פי תה' קג, כ. 25-26 על שלושה... תורתו: השווה: 'בשלשה דברים נתן נפשו משה עליהם ונקראו על שמו. נתן נפשו על התורה... נתן נפשו על ישראל... נתן נפשו על הדינין' (מכילתא בשלח, מסכתא דשירה א, עמ' 117; ובמכילתא דרשב"י לשמ' טו, א: 'על הדינין'). יחידתו: נפשו. ועל משפט צדקתו: 'על הדינין'. 27 מסרה ליהושוע: על פי אבות א, א. 28 אלפים... במצפונים: אלפיים שנה עד שנברא העולם הייתה התורה צפונה אצל הקב"ה (השווה בר"ר ח, ב, עמ' 57). מתעלסת... רננים: שמחה ומרננת לפני הקב"ה כציפור; והלשון על פי איוב לט, יג. 29 משחקת: על שום מש' ח, ל-לא. בחביון עוז: על פי חב' ג, ד (וראה דרשתו על התורה בתנחומא תרומה י ועוד). מעונים: השמים. בסתר שדי ובצל: על פי תה' צא, א. ובצל רעננים: תיאור מטפורי של התורה החבויה כביכול בצל צמחים רעננים ומתענגת עליהם. 30 וכנתחתנה: וכאשר התורה ניתנה לישראל ככלה; השווה: "'ביום חתונתו" (שה"ש ג, יא), זו מתן תורה' (משנה תענית ד, ח). נזלו גבנונים: על שום 'הרים נזלו מפני ה' (שופ' ה, ה), ו'הרים גבנונים' (תה' סח, יז). ועל פיה... וחונים: שבכל מסעיהם וחניותיהם של ישראל במדבר היה ארון הברית ובו הלוחות הולך לפניו (במ' י, לג ועוד). 31 כבודה בת מלך: תה' מה, יד, והשווה: 'ואלו הם שמות התורה... כבודה, בת מלך' (מדרש שלשה וארבעה, בתי מדרשות ב, עמ' עג). יקרה מפנינים: על פי מש' ג, טו. כבתולה... ליפנים: כנראה על פי המשך הפסוק בת' מה, יד (כל כבודה בת מלך פנימה), ואפשר שנרמז כאן מקומם של לוחות הברית בארון המצוי לפני ולפנים. 32 ומפניה ניקרע ירדן: והירדן נקרע מפני ארון ברית ה' ולוחות הברית שבו (יהושע ג, טו ואילך). בניס: ישראל. ועושה... במעונים: כינוי ליהושע שערך קרבות במלכי כנען והיה משרת באוהל מועד ('במעונים'; ראה שמ' לג, ז-יא). 33 מסרה לזקנים: אבות א, א. 34 כאגן הסהר... יחסר: על שום שה"ש ז, ג, וראה מדרשו על הסנהדרין: "'אל יחסר המזג", שהיו יושבים ומוזגים ההלכות, זה אסור וזה מותר זה טמא וזה טהור' (פס"ר י [כי תשא], דף לד). כל נגיד ושר: כל שרי התורה, הם החכמים שבסנהדרין.

35 לדעת חוקמה ומוסר / ואם הישקים והעריב כוח יווסר
אמריה מרפה לכל בשר / והתרה לכל שבועת אסר
וברכה לבד לא תחסר / וכל חולי ומכאוב מנו יוסר
אף זקנים מסרוה לשופטים ארבעה עשר

ועד לא ניתחו זריעות בראים / ובטרם נתכוננו עמודי נבראים
40 חוקיה היו צפונים ונחבאים / אלפים שנה צנועים ונפלאים
גם ריקה כפלח הרימון מצוות מליאים / שלימים ובכל נאים
[לעבו]ד עבודתה ביראה באים / ושופטים מסרוה לנבאים

ובעבורה בכבוד נגלה / יי בורה לקדושים וגלה
ביקר ובגדולה / ברינה ובשמחה ובגילה
45 ונס לזיקני אום נידגלה / והייתם לי סגולה
אף הנביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה

ולמעלה גהר באריה מסובכו / ויקרא כה וכה
ארבעים וארבעים בענן סיככו / ופקידהו לצאנו היות נסיכו

35 לדעת... ומוסר: מש' א, ב. ואם... והעריב: ואם אדם למד תורה מדי בוקר וערב. כוח
יוסר: כנראה: יחזק ככוח ('סר') שהוא לשון חיבור וחזוק, ראה בביאורו של מ' זולאי; אך
בניין הפועל אינו מבורר ועל כן לא ניקדנהו). 36 מרפה: מרפא (השווה מש' ד, כב).
והתרה... אסר: ובדיני התורה ניתן להתיר כל שבועה ואיסר שאדם אוסר על עצמו; וללשון
'שבועת אסר' ראה במ' ל, יד. 37 לבד: נראה משובש, ומתבקשת מילה שמשמעה: ללומד
התורה. 38 זקנים מסרוה לשופטים: מסירה זו אינה במשנה, אך השווה: 'משה קבל תורה
מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לשופטים' (אדר"ן נ"ב א, עמ' 2, וראה בנו"א
שם: 'שופטים קבלו מזקנים'). ארבעה עשר: הם עתניאל, אהוד, שמגר, דבורה, ברק, גדעון,
אבימלך, תולע בן פואה, יאיר הגלעדי, יפתח, אבצן, אילון הזבולוני, עבדון בן הלל ושמשון;
אך לא מצאתי סיכום מניין זה במקורות. 39 ועד לא... בראים: וקודם שנבראו השמים
המתוחים כיריעה (השווה: יש' מ, כב; תה' קד, ב). נתכוננו: נוסדו. עמודי נבראים: עמודי
העולם. 40 חוקיה: חוקי התורה. צפונים ונחבאים: גנוזים אצל הקב"ה. אלפים שנה: ראה
לעיל, טור 28. ונפלאים: ומופרכים, נסתרים מכול. 41 ריקה... מליאים: השווה: "כפלח
הרמון וקתן" (שה"ש ד, ג), הריקן שבכס רצון מצות כרמון הזה' (שהש"ר ד, ג, והשווה גם
בר"ר לב, י). 42 ושופטים מסרוה לנבאים: ראה: 'שופטים לנביאים' (אדר"ן נ"ב א, עמ' 2,
ובנו"א שם: 'נביאים קבלו משופטים'). 43 בורה... וגלה: משובש, ואולי צ"ל: עבודה (כדי
לתת את התורה) לקדושים (לישראל) נגלה. 45 ונס: ואמר. אום נידגלה: ישראל, על שום
שה"ש ו, ד; י. והייתם לי סגולה: שם' יט, ה. 46 הנביאים... כנסת הגדולה: אבות א, א.
47 ולמעלה: ומן השמים. גהר: נתן (הקב"ה) את קולו (ראה זולאי, עיוני לשון, עמ' קפ).
כאריה מסובכו: על שום יר' ד, ז, וכאן הוא דימוי לקול ה'. ויקרא כה וכה: וקרא אל משה כפי
שכתוב. 48 ארבעים וארבעים: 'ארבעים יום וארבעים לילה' (שם' כד, יח). בענן סיככו:
כיסהו בענן, ועל שום 'ויבא משה בתוך הענן' (שם). ופקידהו לצאנו: וציווה ומינה אותו על
ישראל. היות נסיכו: להיות הגדול שבהם, להנהיגם.

ומירישפי חצובי אש חסכו / אש ויין וחלב ודבש הימסיכו
50 ויט על חמד סוכו / ומאנשי הכנסת ניתנה לאיש סוכו

מימדבר ניתנה מתנה / למשולי כביכורי תאינה
קרואי עדת מי מנה / חלק ונחלה גורל ומנה
שרה מראש אמנה / עידות נאמנה / למו באהב נתחתנה
ובעברה עניו נתענה / ופץ בתחנן סלח נא / ואם אין מחיני נא
55 איש סוכו כפנה / מסרה לאיש ירושלים וחסיד בכהונה

וכל הנראות האלה בשבילי / סביבות סיני כהגבילי
בקצף בלי לחבלי / לירצותי ולשעותי ולקבלי
בשלוש ובשמחה להובילי / על כנפי נשרים לסובלי

49 ומירישפי... חסכו: והגן עליו מאש המלאכים המכונים 'חצובי אש', השווה: 'מנן איתברון (מניין נבראו המלאכים)... מנהר דינור (מנהר של אש) (בר"ר עח, א, עמ' 917; וראה בראש פיוט הקדושה השני ב'אפסי חוג'). ולעניין כולו השווה: 'כיון שהגיע משה אליהם (אל המלאכים בשמים) בקשו לשורפו בהבל שבפיהם, מה עשה הקדוש ברוך הוא, פירש עליו מזיוו והעמידו לפני כסאו' (פס"ר כ [מתן תורה], דף צח). **אש ויין וחלב ודבש**: ארבעה דברים שהתורה נמשלה בהם ('אש', ראה מכילתא דרשב"י לשמ' יט, יח; 'ויין', ראה במ"ר ב, ג; 'חלב ודבש', ראה במובא לעיל, 6). **הימסיכו**: מסך לו, נתן לו. 50 **ויט... סוכו**: ואת השמים ('סוכו', סוכתו של הקב"ה) נטה הקב"ה על הר סיני (המכונה 'חמד' על שום 'ההר חמד אלהים לשבתו' [תה" סח, יז]); ולעניין השווה: 'מלמד שהרכין הקב"ה שמים העליונים על ראש ההר ודבר עמה מן השמים... וכן הוא אומר "ויט שמים וירד וערפל תחת רגליו" (שם"ב כב, י; 'תה' יח, י) (מכילתא יתרו, מסכתא דבחדש ט, עמ' 238). **ומאנשי... סוכו**: משמעון הצדיק ש'היה משיירי כנסת הגדולה' (אבות א, ב) נמסרה התורה ל'אנטיגנוס' איש סוכו; ש'קבל משמעון הצדיק' (שם ג). 51 **ממידבר... מתנה**: התורה ניתנה לישראל במדבר; והשווה: "'וממדבר מתנה" (במ' כא, יח), שזכו לקבל את התורה מן המדבר' (מדרש תהלים ה, א, עמ' 50). **למשולי... תאינה**: לישראל, על שום הושע ט, י. 52 **קרואי... מי מנה**: ישראל שנאמר בהם 'מי מנה עפר יעקב' (במ' כג, י). **חלק... ומנה**: התורה ניתנה לישראל לחלק וכו'. 53 **שרה... נתחתנה**: משפט ייחוד, ושיעורו: ישראל ('שרה מראש אמנה', על שום שה"ש ד, ח), התורה ('עידות נאמנה', על פי תה" יט, ח) נתחתנה עמם ('למו') באהבה ('באהב'), כלומר ניתנה להם. 54 **ובעברה**: וכדי ללמוד את התורה; אך אפשר שמשמעו: ובעבור עם ישראל. עניו: משה. **נתענה**: 'לחם לא אכל ומים לא שתה' (שם' לה, כח) במשך ארבעים הימים שהיה בהר סיני. **ופץ... סלח נא**: ואמר להקב"ה 'סלח נא לעון העם הזה' (במ' יד, יט). **ואם... מחיני נא**: שמ' לב, לב. 55 **איש סוכו**: ראה לעיל, שורה 50. **כפנה**: כאשר נפטר ופנה מן העולם. **מסרה וכו'**: על פי אבות א, ד. **לאיש ירושלים**: ליוסיה בן יוחנן איש ירושלים' (שם). **וחסיד בכהונה**: יוסי בן יועזר איש צרידה; השווה: 'יוסיה בן יועזר היה חסיד שבכהונה' (משנה חגיגה ב, ז). 56 **וכל הנראות האלה**: וכל המראות (האש והברקים) שהיו בעת מתן תורה. **בשבילי**: בעבור עם ישראל. **סביבות... כהגבילי**: על שום שמ' יט, יב. 57 **בקצף... לחבלי**: שלא לחבל בישראל בכעס. **לירצותי... ולקבלי**: אלא לרצות את ישראל, לשעות אליהם ולקבלם. 58 **על כנפי נשרים**: שמ' יט, ד. **לסובלי**: לשאת אותי.

והיא חֲשָׁקָה נַפְשִׁי מִשְׁחַת בָּלִי / בַּעַת נִמְסְרָה לְבֹן פְּרֻחִיהָ מִתִּי הָאֲרָבִלִי

60 וּמֵרָאשׁ הָיִיתָה עוֹז מִבְּטָח / לֵב בַּעֲלָה בָּהּ בְּטָח
הִנֵּה אֵל יִשׁוּעָתִי אֲבָטָח / וּבַעֲבוּרָה וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטָח
כְּנִמְסְרָה לְבֹן טַבִּי וּלְשִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח

כִּי כָכֵלָה מְסוֹתֶרֶת בַּעוֹז חֲבִיּוֹן / יוֹשֶׁבֶת בְּסֹתֶר עֲלִיוֹן
צָפוֹנָה מִירָאיוֹן / נִיתְנָה לְעִנּוֹ בְּצִיּוֹן / בִּשְׁוֹרֶשׁ וּבְחִיפֶץ וּבְרִיצִיוֹן
65 שָׁפַל מִכָּל נִיתָן עֲלִיוֹן / וְנִתְעַלְפּוּ גִבּוֹנוֹתֵי בְקִיּהוֹן
וְנִיתְנּוּ לְזוֹעָה וּלְבִיזָיוֹן / כְּנַחֲקָה דָּת בְּגִילּוֹן
לְהִמְסֹר לְשִׁמְעִיָּה וְאַבְטָלְיוֹן

יַעֲלוּזוּ רִיעִים וְאִיחִים / כְּנִשְׁתַּלְחוּ בְּפֶרֶדֶס שְׁלָחִים
כַּעַץ מִבְּכֹר לִירְחִים / רֵיחַ טוֹב מִפִּיחִים / בְּלָקַח טוֹב סוֹחָחִים

59 לבן פְּרֻחִיהָ... האַרְבִּלִי: השווה: 'ההושע בן פְּרַחִיָּה ומִתִּי (כך בכ"י טובים) האַרְבִּלִי קִיבְלוּ מִהֵן' (אבות א, ו). מִתִּי: צ"ל: ומִתִּי. 60 וּמֵרָאשׁ: מתחילת בריאתה. הִיִּתָּה: מוסב על התורה. עוֹז מִבְּטָח: על שום מִשׁ' כֹּא, כב (וראה מדרשו על התורה בויק"ר לא, ה ועוד). לֵב... בִּטָּח: השווה: "אשת חיל מי ימצא" (מש' לא, י), זו היא התורה... "בִּטָּח בָּהּ לֵב בַּעֲלָה וּשְׁלָל לֹא יִחַסֵּר" (שם יא), שלא חסר בה דבר' (מדרש משלי לא, י, עמ' 108). 61 הִנֵּה... אֲבָטָח: יש' יב, ב. וַיִּשְׁכֹּן... בִּטָּח: דב' לג, כח. 62 כְּנִמְסְרָה: כאשר נמסרה. לֵבֵן טַבִּי... שָׁטָח: ראה: 'יהודה בן טַבִּי וּשְׁמַעוֹן בֶּן שָׁטָח קִיבְלוּ מִהֵן' (אבות א, ז), וניקוד השמות כאן על פי כ"י קויפמן למשנה). 63-64 כִּי כָכֵלָה... מִירָאיוֹן: ראה לעיל, 28-30 (וכמו שם 'עוֹז חֲבִיּוֹן' בא על פי חב' ג, ד, ו'יוֹשֶׁבֶת בְּסֹתֶר עֲלִיוֹן' על פי תה' צא, א). צָפוֹנָה מִירָאיוֹן: מוסתרת מלראותה. לְעִנּוֹ: למשה. בְּצִיּוֹן: אולי הוא לשון ציווי, אך אפשר שצ"ל: בְּצִיּוֹן, ברצון ותפארת, ועל פי ההמשך: 'ובְּחִיפֶץ וּבְרִיצִיוֹן'. בִּשְׁוֹרֶשׁ: קשה, וזולאי מציע לתקן: בְּשׁוֹשׁ (בשמחה). וּבְרִיצִיוֹן: בריציו. 65 שָׁפַל מִכָּל: הר סיני שהיה שפל מכל ההרים; השווה: "ושפל רוח יתמך כבוד" (מש' כט, כג), זה סיני שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך, ועל ידי כך תמך הקב"ה כבודו עליו ונתנה עליו התורה וזכה לכל הכבוד הזה' (במ"ר יג, ג). נִיתָן עֲלִיוֹן: נתגדל בעת מתן תורה. וְנִתְעַלְפּוּ... בְּקִיּהוֹן: ויתר ההרים ('גִּבּוֹנוֹתֵי', על שום תה' סח, יז) חלשה דעתם ונסתרו ('נתעלפו') וכאילו קהו שיניהם. 66 וְנִיתְנּוּ... וּלְבִיזָיוֹן: והושפלו. ולעניין השווה למדרש המובא לעיל, 9. כְּנַחֲקָה דָּת: כאשר נחקקה ונכתבה התורה. בְּגִילּוֹן: זולאי מפרש לשון גילוי, אך ניתן לפרש 'גִּילּוֹן' גם על יריעת ספר התורה, והפייטן מערב את ספר התורה הפיזי עם המושג המופשט 'תורה'; וראה גם ארץ מטה, 340; אראלי ערפל, 8. 67 לְהִמְסֹר... וְאַבְטָלְיוֹן: ראה אבות א, ח. ומשמע הטורים: והתורה נחקקה על מנת להימסר בבוא העת לשמיעה וְאַבְטָלְיוֹן (על פי זולאי). 68 וְאִיחִים: צ"ל ואחים, ו'רעים ואחים' כינוי לישראל; והשווה: 'אחים אלו ישראל, שנ' "למען אחי ורעי" וגו' (תה' קכב, ח)' (מכילתא בשלח, מסכתא דויה בשלח ג, עמ' 99). כְּנִשְׁתַּלְחוּ... שְׁלָחִים: כאשר נשלחו דברי התורה אל ישראל, המכונים 'פרדס שלחים' על שום שה"ש ד, יג; וזולאי פירש 'רעים ואחים' ככינוי לתלמידי החכמים, ו'פרדס שלחים' כינוי לבתי מדרשות. 69 כַּעַץ מִבְּכֹר לִירְחִים: על שום יח' מז, יב. בְּלָקַח טוֹב: בתורה, על שום מִשׁ' ד, ב. סוֹחָחִים: מדברים.

70 ששים ושמיחים / כשׁוֹשֵׁן מִפְּרִיחִים
וּכְמוֹ קִיבְלוֹהָ מֵרֹאשׁ שְׁנֵי אֲחִים / כֵּן נִמְסְרָה בְּסוֹף לְשָׁנֵי אֲחִים

וְקָרַב יוֹם שְׁמִיחָתָהּ לְהִינָתֵן / לְכָלֵת לִבְנוֹן לְהִתְחַתֵּן
רָעִשׁוּ דוֹק וְגֵא וְהִים קוֹל נוֹתֵן / וְנֶאֱסָפוּ עִם אֵל קוֹסֶם בְּלִי לְהִיתַמָּתֵן
וְנָמוּ מֵה זֶה בְּעוֹלָם לְהִינָתֵן / וְהִשִּׁיבָם יי עוֹז לְעֲמוֹ יִתֵּן

75 וְהִשִּׁיבוּהוּ חוֹשְׁבֵי בְלִיבָם וּבִפְיָהֶם שְׁלוֹם / כֵּל זֹאת עֲבוּר נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם
מֵאֵת אֲדוֹן הַשְׁלוֹם / וְעַל בְּלִיבוֹ לְהוֹשִׁיב עֲמוֹ בְּנוֹוה שְׁלוֹם
בְּמַתָּג וְרָסוּ עֲדֵינּוּ לְמָה יָבֹלוּם / יי יִבְרַךְ אֶת עֲמוֹ בְּשְׁלוֹם

וְרִיבוֹתֵיִים אֶלְפֵי שְׁנֵאֲנֵי קוֹדֵשׁ / יִרְדּוּ הַיּוֹם לְסִינֵי בְּקוֹדֵשׁ
לְשִׁמְחַת תּוֹרָה הַכְּתוּבָה בְּלִשׁוֹן קוֹדֵשׁ / בְּמֵאמָר מַלְכֵי בְּקוֹדֵשׁ
וּשְׁנִים עֶשְׂרֵי מִיל נִתְאַחֲרוּ אֲנָשֵׁי קוֹדֵשׁ 80

71 קיבלוהו... שני אחים: משה ואהרן קיבלו את התורה מתחילה. כן נמסרה... לשני אחים: שלשלת הקבלה שבאבות פרק א מסתיימת בהלל ושמאי, והם - על פי המסורת המשתקפת כאן ובפיוטים נוספים - היו שני אחים (ראה זולאי, הלל ושמאי אחים, ובמבוא, סעיף ז, 5).
72 יום שמחתה: של התורה. לכלת לבנון: לישראל, על שום שה"ש ד, ח. 73 דוק: השמים, על שום יש' מ, כב. וגא: והארץ; והעניין על שום 'ארץ רעשה גם שמים נטפו' (שופ' ה, ד, ובדומה בתה' סח, ט). ונאספו עם אל קוסם: ונאספו אומות העולם אצל בלעם; השווה: 'שבשעה שנתנה תורה לישראל זעו כל מלכי האדמה בהיכליהם... באותה שעה נתקבצו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע' (מכילתא יתרו, מסכתא דעמלק א, עמ' 188). בלי להיתמת: בלי להמתין ולהתעכב. 74 ונמו... להינתן: 'אמרו לו, בלעם שמא המקום עושה לנו כמו שעשה לדור המבול' (שם). והשיבם... יתן: 'אמר להם, שוטים שבעולם, כבר נשבע הקב"ה לנו שאינו מביא מבול לעולם... אינו מביא לא מבול של אש ולא מבול של מים, אלא תורה נותן הקב"ה לעמו ולידידיו, שנא' "ה' עוז לעמו יתן" (תה' כט, יא)' (שם). 75-77 והשיבוהו... את עמו בשלום: לעניין באופן כללי ראה: 'כיון ששמעו כולם מפיו הדבר הזה, ענו כולם ואמרו אחר כך, "ה' יברך את עמו בשלום" (תה' שם)' (מכילתא שם). 75 חושבי... שלום: על פי ההקשר הוא כינוי לאומות, ואולי בחר הפייטן בכינוי חיובי זה משום דברי האומות המברכים את ישראל; אך ייתכן שמשמע הדברים: אלו שרק בפיהם שלום, ואילו בלבם מחשבות אחרות. נתיבותיה שלום: התורה, על פי מש' ג, יז. 76 אדון השלום: הקב"ה. ועל: ועלה. להושיב... בנווה שלום: על שום יש' לב, יח. 77 במתג... יבלום: הלשון על פי תה' לב, ט, אך העניין אינו מחזור. ואולי זאת מעין תלונה של האומות, השואלים מדוע הקב"ה מגביל אותם שעה שהוא נותן תורה לישראל. יי... בשלום: תה' כט, יא. 78 וריבותיים... לסיני בקודש: על שום תה' סח, יח. 79 הכתובה בלשון קודש: השווה: 'בחרו להם כתב אשורי ולשון עברי' (ירושלמי מגילה א, יא, דף עא ע"ב); והשווה לראש הפיוט 'אז בכתב אשורית', 'ארץ מטה', 57. במאמר: התורה כתובה במאמרו של הקב"ה ולא בידיים (על פי מ' זולאי). מלכי בקודש: הקב"ה, על פי תה' סח, כה. 80 ושנים עשר מיל נתאחרו: השווה: 'מגיד שהיו ישראל נרתעים לאחוריהם שנים עשר מיל... על כל דיבור ודיבור' (מכילתא יתרו, מסכתא דבחדש ט, עמ' 236). אנשי קודש: ישראל, על פי שמ' כב, ל.

וּכְדַבְּרוּ אֲנֹכִי הִיעִיפוּ נַפְשׁ / וְהִיטִיף מָטֶל קְוֹצָתִיו וַחֲזָרָה בָּם נַפְשׁ
 וְדִבְּרוּ לְרוּעָה צֶאֱן קוֹדֶשׁ / דִּבֶּר אֶתָּה עִמָּנוּ דְּבָרוֹת קוֹדֶשׁ
 וְאֵל יְדַבֵּר עִמָּנוּ נֶאֱדָר בְּקוֹדֶשׁ / וְנִתְּנוּ זֶמֶר וְשִׁילָשׁוּ קוֹדֶשׁ
 לְנֶאֱדָר בְּקוֹדֶשׁ / מַלְכִי בְּקוֹדֶשׁ / נַעֲרָץ בְּקֹדֶשׁ / כְּסוֹד אֵילִי קוֹדֶשׁ

ככ(תוב) וקרא

81 וכדבריו... העיפו נפש: 'בשעה ששמעו ישראל בסיני אנכי פרחח נשמתן' (שהש"ר ו, ג).
 והיטיף... בם נפש: ראה: 'אמר הקב"ה לענני כבוד, הזילו טל חיים על בני' (מכילתא יתרו,
 מסכתא דבחדש ט, עמ' 236). מטל קווצתיו: על שום שה"ש ה, ב, וראה מדרשו על מתן תורה
 בפסדר"כ החדש הזה ו, עמ' 88. 82 לרועה... קודש: אל משה, ו'צאן קודש' כינוי לישראל על
 שום יח' לו, לח (וראה מדרשו על ישראל בשמו"ר כד, ג). דבר אתה עמנו: לשון הכתוב בשמ'
 כ, טו. 83 ואל ידבר עמנו: שם. נאדר בקודש: אלהים, והכינוי על פי שמ' טו, יא. 84 לנאדר
 בקודש: להקב"ה (ראה בטור הקודם). מלכי בקודש: תה' סח, כה. אילי קודש: המלאכים.